

Asia: VN/9218/2024

Lausuntopyyntö; Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi pelastuslain, ajoneuvolain 30 §:n ja autoverolain 14 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

Näkövammaisten liitto ry pitää tärkeänä, että hallituksen esityksellä vahvistetaan väestönsuojelua ja väestön varautumista muuttuneessa turvallisuusympäristössä. On myönteistä, että esityksessä tunnistetaan YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen merkitys sekä viitataan esteettömyyteen, saavutettavuuteen ja vammaisten henkilöiden turvallisuuteen osana väestönsuojelua.

Kokonaisuutena arvioiden vammaisten henkilöiden ja erityisesti näkövammaisten henkilöiden, asemaa käsitellään edelleen liian yleisellä tasolla. Esitys sisältää vain vähän konkreettisia velvoitteita tai toimintamalleja, joilla varmistettaisiin vammaisten henkilöiden yhdenvertainen turvallisuus vaara- ja häiriötilanteissa, kriiseissä ja poikkeusoloissa. Pelkät yleisluonteiset viittaukset eivät ole riittäviä.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien toteuttamista ja toteutumista on arvioitava järjestelmällisesti YK:n vammaissopimuksen näkökulmasta. Lisäksi on huomattava, että YK:N vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea (CRPD-komitea) on käsitellyt elokuussa 2025 Suomen valtion ensimmäisen maaraaportin ja antanut 3.9.2025 Suomelle yli 80 suositusta. Sisäministeriö ei ole pelastuslain uudistuksen toisen vaiheen valmistelussa ottanut huomioon sen toimialaa koskevia suosituksia. Ne ovat seuraavat:

"20. Komitea panee huolestuneena merkille

a) pakollisten vammaisinkluusioon liittyvien vaatimusten ja

seurantamekanismien puuttumisen humanitaarisessa toiminnassa, väestönsuojelussa, katastrofiriskien vähentämisessä ja ilmastonmuutokseen sopeutumisessa, mikä koskee myös Ahvenanmaata;

b) riittämättömät mekanismit, joiden avulla vammaisjärjestöjä, myös Ahvenanmaalla toimivia ja saamelaisia vammaisia henkilöitä edustavia järjestöjä, voitaisiin kuulla tiiviisti ja osallistaa aktiivisesti humanitaarista toimintaa, väestönsuojelua, katastrofiriskien vähentämistä ja ilmastonmuutosta koskevien linjausten suunnitteluun ja toteuttamiseen;

c) esteelliset hälytys- ja ennakkovaroitusjärjestelmät, jotka johtuvat muun muassa siitä, että pilottiohjelma, jossa hätäilmoituksen saattoi tehdä viittomakielellä videopuhelun avulla, on päättynyt, ja reaaliaikaisen tekstin käyttöönottoa hätäilmoituksissa on lykätty vuoteen 2027.

21. Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea, joka palauttaa mieliin katastrofiriskien vähentämistä koskeva Sendain kehyksen 2015– 2030, Pysyvän yhteistyökomitean (IASC) suuntaviivat vammaisten henkilöiden osallistamisesta humanitaarisessa toiminnassa ja komitean omat suuntaviivat laitoshoidosta luopumisesta myös poikkeusoloissa, suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta

a) varmistaa, että humanitaarista toimintaa, katastrofiriskien vähentämistä, väestönsuojelua ja ilmastonmuutosta koskevat lainsäädäntö-, politiikka- ja toimeenpanokehykset sisältävät toimenpiteitä vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden varmistamiseksi, perustaa mekanismeja raportointia, toimintaedellytysten kehittämistä ja seuranta varten ja sisällyttää niihin vammaisinkluusioindikaattoreita, jotka perustuvat yleissopimuksen mukaisiin periaatteisiin ja standardeihin;

b) luo muodollisia mekanismeja, jotka osallistavat vammaisia henkilöitä edustavia järjestöjä, mukaan lukien Ahvenanmaalla toimivat ja saamelaisia vammaisia

henkilöitä edustavat järjestöt, edistääkseen humanitaarista toimintaa, väestönsuojelua, katastrofiriskien vähentämistä ja ilmastonmuutosta koskevien linjausten suunnittelua, toteuttamista ja seuranta;

c) perustaa ja ottaa käyttöön saavutettavat hälytys- ja

ennakkovaroitusjärjestelmät muun muassa kiirehtimällä asiaan liittyvien Euroopan

unionin direktiivien täytäntöönpanoa ja kehittämällä uusia hälytys- ja

ennakkovaroituskäytäntöjä niiden saavutettavuuden varmistamiseksi kaikille

vammaisille henkilöille. "

Lakiesityksen luvussa 2.1.7 käsitellään kansainvälisiä sopimuksia ja Euroopan unionia. Luvussa on mainittu joitain YK:n vammaissopimuksen artikloja. Lukua on perusteltua täsmentää YK:n vammaissopimuksen osalta, sillä siinä on jäänyt huomiotta vaaratilanteita ja humanitaarisia hätätiloja käsittelevä artikla 11. Kyseinen artikla on mainittu muualla esityksessä, mutta se on perusteltua nostaa esiin myös luvussa 2.1.7.

"11 artikla Vaaratilanteet ja humanitaariset hätätilat

Sopimuspuolet toteuttavat kansainväliseen oikeuteen perustuvien velvoitteidensa mukaisesti, mukaan lukien kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus, kaikki tarvittavat toimet varmistaa vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden vaaratilanteissa, mukaan lukien aseelliset selkkaukset, humanitaariset hätätilat ja luonnonkatastrofit."

YK:n vammaissopimuksen osalta on mainittu myös artiklan 4 kohdan 3 osallistamisvelvoite. Tätä taustaa vasten on huolestuttavaa, ettei lausuntopyynnön jakelussa ole laajasti eri vammaisjärjestöjä. Se, että lausuntopyyntö on yleisesti nähtävillä Lausuntopalvelussa, ei ole riittävää.

Pelastuslaki

4 luku Vastuu pelastustoimen tehtävistä

24 § Väestön varoittaminen

Näkövammaisten liitto pitää väestön varoittamisen kehittämistä välttämättömänä. Pykälän perustelujen mukaan väestön varoittamisen ja vaaratiedottamisen järjestelmän tulisi olla valtakunnallisesti yhdenmukainen, jotta väestöä voitaisiin kohdella tasapuolisesti, ja jotta mahdollistettaisiin mahdollisimman lyhyt varoittamisen viive sekä tavoitavuus. Näkövammaisten liitto muistuttaa, että vaaratiedotteiden ja toimintaohjeiden tulee olla kaikkien saatavilla ja kaikille

saavutettavia. Pykälän perusteluihin tulee tasapuolisuuden rinnalle lisätä yhdenvertaisuus, jolloin virkkeen kyseinen kohta on muodossa väestöä voitaisiin kohdella tasapuolisesti ja yhdenvertaisesti.

Vaaratiedotteista annetun lain 5 §:ssä säädetään kanavista, joissa vaaratiedotteet välitetään. Kyseisen pykälän mukaan vaaratiedote voidaan välittää televisiossa, jos vaaratiedotteen antava viranomaisiin niin päättää. Näkövammaisten liitto on useita vuosia todennut, ettei television vaaratiedote ole näkövammaisille saavutettava. Käytännössä television vaaratiedote on pelkkä piippaava äänimerkki, josta näkövammaisen, joka ei näe lukea television ruudulla olevaa tekstiä, ei saa mitään tietoa. Piippaava äänimerkki kertoo vain sen, että jokin vaaratiedote on annettu.

Pelastuslain 24 §:n 1 momentin mukaan sisäministeriö kehittäisi ja ohjaisi valtakunnallista väestön varoittamista esimerkiksi antamalla ohjeita, miten ja millaisiksi järjestelmiä tulisi kehittää. Näkövammaisten liitto esittää, että sisäministeriö ottaa vastuun television vaaratiedotteiden saavutettavuuden toteuttamisesta ja tekee tämän tiiviissä yhteistyössä liikenne- ja viestintäministeriön kanssa. Epäkohta on ollut esillä vuosia, joten näkövammaisten yhdenvertainen asema suhteessa näkeviin henkilöihin on viimein toteutettava.

Näkövammaisten liitto esittää, että pykälän perusteluihin lisätään maininta viestintäkanavien saavutettavuudesta ja viestinnän monikanavaisuudesta. Monikanavainen varoitusjärjestelmä parantaa merkittävästi mahdollisuuksia saada oikea-aikaista tietoa sekä toimia riittävän nopeasti ja turvallisesti häiriö- ja kriisitilanteissa.

8 luku Pelastustoimen koulutus ja kelpoisuusvaatimukset

57 § Pelastustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset

Pykälään esitettävä muutos mahdollistaisi, että pelastustoimen tilanne- ja johtokeskuksien tehtävissä olisi mahdollista työskennellä ilman pelastusalan tutkintoa ja hyödyntää pelastustoimen tilanne- ja johtokeskuksissa tarvittavaa monenlaista osaamista esimerkiksi viestintään ja tietotekniikkaan liittyvissä tehtävissä. Näkövammaisten liitto toteaa, että esitettävä muutos mahdollistaisi myös näkövammaisten työllistymisen pelastusalan tehtäviin, joissa ei vaadita pelastusalan tutkintoa.

10 luku Väestönsuojeluun varautuminen ja väestönsuojelukoulutus

64 § Sisäministeriön tehtävät väestönsuojeluun varautumisessa ja 64 b § Hyvinvointialueen ja pelastuslaitoksen varautuminen väestönsuojeluun

Pykälän perusteluissa mainitaan YK:n vammaissopimus, mutta se jää yleiselle tasolle ilman konkreettisia kirjauksia. Näkövammaisten liitto esittää, että pykälää tarkastellaan uudelleen vammaisten henkilöiden näkökulmasta ja niihin tehdään tarkennuksia muun muassa siitä, kenen vastuulla vammaisten henkilöiden huomioon ottaminen on, ja miten prosessit toteutetaan. Lisäksi

yhteistyöhön eri ministeriöiden ja hallinnonalojen viranomaisten rinnalle tulee lisätä yhteistyö muiden tahojen kanssa, jolloin luettelo on avoin eikä tiukasti rajattu. Näitä muita tahoja ovat esimerkiksi vammaisjärjestöt.

11 luku Väestönsuojat

Esityksessä tunnistetaan väestönsuojien esteettömyyteen liittyvät puutteet, mutta samalla todetaan, ettei uusia esteettömyysvaatimuksia esitetä kustannussyistä (luku 5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset). Lisäksi todetaan: ”On kuitenkin huomioitava, että vammaisyleissopimus ja Suomen kansallinen lainsäädäntö edellyttävät jo nyt vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta. Tämä tarkoittaa, että ilman pelastuslain muutoksiakin väestönsuojien rakentamisessa, varustelussa ja esitetyissä käyttöönottosuunnitelmissa tulee ottaa huomioon vammaisten henkilöiden tarpeet siten, että väestönsuojat ovat esteettömiä. Väestönsuojien esteettömyyskysymyksiä ei voi jättää huomiotta eikä sivuuttaa. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että jatkovalmistelussa tulee tarkastella ja säädellä esteettömyyden vaiheittaista toteuttamista ja ohjeistuksen täsmentämistä.

Näkövammaisten liiton mielestä on hyvin ongelmallista, että esitys myöntää puutteet, mutta toteaa velvollisuuden olevan jo voimassa tekemättä kuitenkaan muutoksia pelastuslakiin väestönsuojien esteettömyyden osalta. Esityksessä oleva viittaus siihen, että jo nyt tulee noudattaa esteettömyyttä ja saavutettavuutta, ei ole riittävää. Lisäksi esityksessä oleva pelkkä toteamus siitä, ettei väestönsuojia voida tehdä täysin esteettömiksi, ei saa muodostua perusteeksi sille, ettei esteettömyyttä ja saavutettavuutta kehitettäisi lainkaan. Myöskään kustannussyyt eivät ole riittävä peruste. Väestönsuojaan pääsy on vain yksi osa kokonaisuutta. Yhtä tärkeää on se, miten näkövammaisen henkilö pystyy toimimaan väestönsuojan sisällä.

On hyvä, että väestönsuojien käyttöönotto- ja käyttösuunnitelmista säädettäisiin jatkossa tarkemmin esitettävässä 76 a §:ssä. Suunnitelmissa tulee kuitenkin tarkemmin kuvata esimerkiksi, miten vammaisten henkilöiden pääsy väestönsuojaan varmistetaan, miten näkövammaisten opastus järjestetään, miten varmistetaan saavutettava tiedonsaanti ja miten evakuointi- ja poistumistilanteissa huomioidaan vammaiset henkilöt. Perusteluja tulee täsmentää kirjaamalla, miten vammaiset henkilöt otetaan huomioon.

Lopuksi

Näkövammaisten liitto katsoo, ettei vammaisten henkilöiden tilannetta vaaratilanteissa sekä kriisi- tai poikkeusoloissa ole Suomessa tarkasteltu riittävän kokonaisvaltaisesti. Vastuut ja käytännöt jäävät valitettavasti hyvin epäselviksi. Näkövammaisten liitto esittää, että sisäministeriö käynnistää selvityksen, jonka päämääränä on selkiyttää tilannetta sekä laatia toteutusmalli, millä konkreettisilla tavoilla eri tavoin vammaiset henkilöt ja heidän tarpeensa otetaan huomioon vaaratilanteissa sekä kriisi- ja poikkeusoloissa.

Lisätietoja

järjestö- ja yhteiskuntasuhdejohtaja Sari Kokko, sari.kokko@nakovammaistenliitto.fi

juristi Julia Puumalainen, julia.puumalainen@nakovammaistenliitto.fi

Kokko Sari
Näkövammaisten liitto ry